

עכו"ם שלמד תורה

"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:" (דברים פרק לג,ד)

נכרי העוסק בתורה עובר משום גזל או עריות

בגמ' סנהדרין (נט,א) איתא, "ואמר רבי יוחנן נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, לנו מורשה ולא להם". והקשו בגמ', "ולחשבה גבי שבע מצות", ומשני, "מאן דאמר מורשה מיגזל קא גזיל לה, מאן דאמר מאורסה, דינו כנערה המאורסה דבסקילה. מיתבי היה רבי מאיר אומר מניין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר (ויקרא יח,ה) אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם, הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, התם בשבע מצות דידהו".

איסורו מדאורייתא או מדרבנן

והנה מפשטות דברי הגמ' היה נראה שיש בזה איסור דאורייתא וחייב סקילה, וכדין בן נח שעבר על אחת ממצוותיהם, אמנם יעוי' ברמב"ם (הל' מלכים פרק י,ט) שכ' וז"ל, "עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד, וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה **אבל אינו נהרג**".

וכתב בכסף משנה על אתר, דמש"כ הר"מ "אבל אינו נהרג", הוא משום דסבירא ליה דאינו נהרג אלא על שבע מצות, ואע"ג דבגמרא אמרו שעוסק בתורה הוא בכלל גזל דכתיב לנו מורשה ולא להם, ולמ"ד דדריש מורשה כמו מאורשה הוי בכלל עריות, מ"מ סובר רבינו שהן אסמכתות בעלמא.

ועי' לחם משנה שכתב, דהטעם שפסק הרמב"ם שאינו נהרג הוא משום דהוקשה לו מה שאמרו בפרק ד' מיתות ליכא מידעם דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, דהא איכא עכו"ם ששבת ועכו"ם שעוסק בתורה דלישראל מצוה ולעכו"ם אסור, והתוס' הקשו קושיא זו, ותירצו דלא אמרינן הכי בדבר שהוא מצוה לישראל, וכ' הלח"מ, "ורבינו נראה לו הסברא בהפך, דאדרבא דכיון דלישראל לא די שהוא מותר אלא אפילו מצוה הוי, א"כ לא הוה לן לאסור לעכו"ם בכך ולחייבו מיתה, לכך מפרש רבינו דהאי חייב מיתה מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, דלא הוי אזהרה גמורה, דאזהרה מן התורה ליכא בדבר שלישאל שרי".

גדר הלימוד בז' מצוות ב"נ

ובעיקר גדר לימודו של עכו"ם בז' מצוותיו שנתבאר שמותר לו לעסוק בתורתן, לכאורה י"ל ע"פ משנ"ת בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' ו'), שאע"פ שנשים חייבות לברך ברכת התורה משום שצריכות ללמוד ההלכות שנוגעות להם, מ"מ אין זה אלא הכשר מצוה למצוותיהן ולא מעיקר מצות תלמוד תורה, ולכאורה ה"ה בעכו"ם הלומד תורה בהנוגע לקיום ז' מצוות שלו.

ג' חילוקים בין ת"ת דישראל לת"ת דב"נ בז' מצוותיהם

ובהקדמת בעל נתיבות המשפט לספרו נחלת יעקב עמד בביאור הא דמברכינן ג' ברכות בברכות התורה, ע"פ ג' חילוקים בעיקר מהות לימוד התורה בישראל מלימוד תורה של נכרי בז' מצוות.

הא', שאצל הישראל עצם לימוד התורה בפני עצמו הוי מצוה ומשום"ה מקיים מצות תלמוד תורה גם בלימוד מה שאינו נוגע להלכה ולמעשה, משא"כ אצל הנכרי שאין לימודו אלא הכשר מצוה לדעת מה לעשות ע"פ התורה והמצוה, ונמצא ממילא שאין לו מצוה אלא בלימוד מה שנוגע למעשה.

והב', שלישאל ניתנה שייכות גם בלימוד פנימיות התורה ולא ב"לבוש" של תורה בלבד, משא"כ אצל הנכרים, לא ניתנה להם שייכות אלא ללימוד הפשט הפשוט, ולא לעומקי סודותיה של תורה, ואפילו בהנוגע לז' מצוות שלהם. [וע"ע במהרש"א למסכת חגיגה (יג,א) שיישב ע"פ יסוד זה קושיית תוס', דקרא ד"ומשפטים בל ידעום" גלי לן דאפי' בז' מצוות שלהם אסור לגלות להם פנימיות וסודות הענינים].

והחילוק הג', דהנה ידוע מאמר חז"ל (ברכות ה,א) "אמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן להם תורה לישראל ושמח שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו". והק' הנחלת יעקב דלכאורה אין הנמשל דומה למשל, שהמוכר עצוב מפני שמעתה כבר נתחסר ואין החפץ שמכר ברשותו, אבל בנתינת התורה מה נחסר לו כביכול ל"המוכר", הלא רק לימדה לישראל, אבל התורה נשארת גם ברשותו. ומבאר הענין, עפ"י דברי הר"ן בדרשותיו, שמתקשה בדברי הגמ' במסכת בבא מציעא (פ,א), שהביאו שנחלקו במתיבתא דרקיעא, בדין ספק אם בהרת קודמת לשער לבן, שהרי אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קודם לבהרת טהור, ובספק – "הקדוש ברוך הוא אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, שדרו שליחא בתריה לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה, מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה וכו', כי הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור, יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור".

והקשה הר"ן בדרשותיו, שאם קוב"ה נותן התורה אומר שהוא טהור איך אפשר שיהיו המתיבתא דרקיע חלוקים בדבר, ואיך רבב"נ יכול להכריע, הרי אמיתת התורה הוא מה שהקב"ה התכוון. ותי' הר"ן, שכשהקב"ה נתן לנו את התורה בהר סיני, נתן לנו בזה שהכרעת התורה יהיה על ידינו, ולכן אחרי שכבר ניתן התורה, רבב"נ הוא זה שמכריע, ובצורה זו נמסרה התורה לישראל ואין אמיתת הכונה דכלפי שמיא גליא קובעת הדין, עכ"ל הר"ן. ולפי"ז נתבאר המשל, שגם בנתינת התורה כביכול חסר להקב"ה, שהרי עכשיו הכרעת התורה מסורה לנו.

ביאור נפלא של הנתינה "מ בג' ברכות התורה

ועל פי מה שנתבאר עד הנה, מבאר הנחלת יעקב שג' ברכות התורה מרמזות לג' חילוקים הנ"ל: הברכה הראשונה "לעסוק בדברי תורה", מרמזת שרק לנו ניתנה מצוה לעסוק בדברי תורה, אע"פ שאין זה במטרה לדעת מה לעשות, אלא עצם העסק בדברי התורה הוי מצוה.

הברכה השנייה "המלמד תורה לעמו ישראל", מרמזת לזה שהקב"ה מסר לנו גם פנימיות התורה, וזה שייך רק ע"י שהקב"ה מלמד לנו התורה, אבל א"א להגיע לזה בלימוד ההלכות ע"י עצמו. והברכה השלישית "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" מרמזת לנקודה השלישית, שהקב"ה נתן לנו גם הכרעת התורה, ומה שאנחנו מכריעים בתורה, הרי זה נכלל בתורה עצמה.

קבלת שכר לעכו"ם שלמד תורה

וממוצא הדברים אנו למדים, שגם הנחלת יעקב נקט שאין לבני נח שכר מצות תלמוד תורה, ולימודם בז' מצוות שלהם אינו אלא הכשר מצוה בלבד. וקצת קשה א"כ היאך אמרין שהוי ככהן שנכנס לפני ולפנים, דלכאורה משמע מזה שלימוד התורה שלהם הוא דבר חשוב מאוד, ולא רק הכשר מצוה.

וראיתי בספר שדי חמד (ח"א עמ' קמג) שמביא בשם הדבר משה, שביאר עפ"י הא דאיתא במס' סוטה (כא,א) שתורה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה מגנא, אבל מצוות אינן מגינות אלא בעידנא דעסיק בהו. ובזה יש הבדל בין יהודי לנכרי, שרק יהודי שמצווה במצוות לימוד התורה, יש לו הסגולה הזו, שהתורה מגינה עליו אפילו בעידנא דלא עסיק בה, אבל נכרי שלימודו אינו אלא כהכשר מצוה, אין לימודו אלא כשאר מצוות, שאינן מגינות עליו אלא בשעת עשיית המצוה. ובזה מובן הדמיון לכה"ג, שאפילו כה"ג שעובד לפני ולפנים אין לו הסגולה של עסק התורה, וכן עכו"ם אע"פ שלומד תורה אין לו הסגולות שיש להם לישראל בלימוד התורה.

עוד ראיתי בספר מרגליות הים (סנהדרין נט,א) בשם זוהר חדש (כרך ב רות דף כה,ב), וז"ל, "רבי חידקא ורבי שמעון בר יוסי הוו קאזלי באורחא, אמר ר' שמעון לרבי חידקא הא תנינן נכרי ועוסק בתורה ככהן גדול הוי, מ"ט שקלו לכ"ג והכתיב ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, הקב"ה יהבה לישראל לקבל עליה אגרא לעלמא דאתי, ומי שלא קבלוה לא מקבלי עלייהו אגרא בעלמא דאתי, דהכי אמר ר' עקיבא ישראל שעמדו על הר סיני מקבלין עליה שכר, כותים שלא עמדו על הר סיני אין מקבלין עליה שכר, ואת אמרת נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככ"ג, א"ל ככ"ג עם הארץ תנינא ודאי, דאמר רבי יוסי בר יודא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (משלי יג) יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה, אפילו ממזר ת"ח עדיף מכ"ג עם הארץ המשמש לפני ולפנים, ועליו כתיב (שם יט) גם בלא דעת נפש לא טוב, כהן גדול שאינו יודע עיקר של עבודה אין עבודתו עבודה. וא"ר יודא מניין שכהן גדול צריך להיות ת"ח דכתיב (מלאכי) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו. ואם הוא ע"ה אין מקבל עליה שכר. כך גוי העוסק בתורה הואיל והוא גוי אין עסקו בתורה עסק ואינו מקבל עליה שכר".

איסור מסירת ד"ת לנכרי "ומשפטים בל ידעום"

והנה במסכת חגיגה (יג,א) איתא, "ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לנכרי, שנאמר (תהלים קמ"ז) לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". והקשו בתוס' (ד"ה אין מוסרין) בשם הר"ר אלחנן, "תיפוק ליה דעובד כוכבים

העוסק בתורה חייב מיתה, כדאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין נט,א) עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה, והמלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול, וכי תימא בז' מצות דידהו דאינו חייב מיתה כדאמר הש"ס התם, והא מצוה איכא למוסרם להם, ונפקא לן מהאי קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח) כהן ולוי לא נאמר אלא אדם, שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה וכו'. וי"ל דהכא מיירי אפילו היכא דאיכא עובד כוכבים אחר שרוצה ללמדו, דליכא לפני עור כדאמרין בע"ז (ו,ב) המושיט כוס יין לנזיר עובר אלפני עור, והני מילי דקאי אתרי עברא דנהרא, שבלאו נתינתו אי אפשר להביאו אליו, אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור, הכא נמי **אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רוצה ללמדו**, דליכא לפני עור מכל מקום אסור משום מגיד דבריו ליעקב"ו וכו'.

[ואגב אורחא יש להעיר במה שנקטו התוס' שעובד כוכבים רצה ללמדו, ולא נקטו שיהודי רוצה ללמדו, ועי' במל"מ (פרק ד מהלכות מלוה ולוה) שהוכיח מכאן, דהא דאמרין שבתרי עברי דנהרא אינו עובר על לפני עור [היינו שאם החוטא היה יכול לקבל דבר האיסור גם בלי שהמושיט יתן לו את זה], זהו רק אם היה יכול לקבלו מנכרי, אבל אם היה יכול לקבל האיסור רק מיהודי אחר, שהיה עובר על לפני עור, אזי אין היתר כלל.

עוד חזינן מדברי התוס', דלא כשיטת האמונת שמואל הסובר שהיכא שהמכשיל אינו מצווה, ליכא לפני עור, וכאן הרי אין היהודי מוזהר שלא ללמוד תורה, ובכל זאת הקשו בתוס' שאם יהודי מלמד לגוי תורה, יעבור על לפני עור. ואכמ"ל להאריך].

גזל ועריות בהסכמת הבעלים

ועי' בטורי אבן שכ' ליישב קושיית התוס' עפ"י הגמ' בסנהדרין הנ"ל, שנחלקו אם יסוד איסורו של עכו"ם שלמד תורה הוא משום גזל או משום עריות, "והשתא איכא למימר דר"א ס"ל כמ"ד מורשה, ומשום לתא דגזל נגע בה, והיכא דישאל מוסר לו ומלמדו ברצונו תו ליכא משום גזל, דלא יהא אלא ממונא, ואי יהיב ליה מדעתו תו ליכא משום גזל. ואע"ג דהיא מורשה לכל ישראל, ואטו דבר של שותפות שנתן אחד מהם לאחר להשתמש, מי לית ביה משום גזל אי משתמש בלתי רשות השני, י"ל דה"מ בדבר המחסרו בשימוש דאיכא פסידא לשני, אבל בדבר שאין מחסרו כגון לימוד תורה, רשות מאחד מן השותפין סגי ותו לית ביה משום גזל".

אלא דהק' הטורי אבן, דא"כ מאי פריך מדאמר ר"מ אפילו נכרי העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג, ומאי קושיא דילמא מיירי ברשות ישראל. ותירץ, דהגמ' פריך לה למ"ד שדינו כנערה המאורסה, וא"כ ודאי לא מהני לזה רשות. ועיי"ש שהוכיח דבריו מהא דמצינו בהרבה מקומות שהשיבו חכמים לנכרים על שאלותיהם בדברי תורה, כגון ההיא דע"ז (מד,ב) ששאל נכרי אחד את ר"ג, כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם, מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי, והשיב אני לא באתי בגבולה היא באה בגבולי וכו'. ואיך השיב הא איכא משום לפני עור, ואע"ג דבז' מצוות דידהו מותרין לעסוק, מ"מ נהי דעל ע"ז מצווין, על הנאות ע"ז ומשמשיה ותקרובתה אינן מצווין, דהא אפילו בע"ז גופיה אין ב"נ מצווין אלא בדבר שב"ד של ישראל ממיתין עליהן, למיעוטי גיפף ונישק, כ"ש לאו דלא ידבק דאינו אלא מאביזריהו דע"ז, דאינן מצווין עליהן, וא"כ האיך השיבו ר"ג עליה הא איכא משום לפני עור, אלא ודאי ברשות ישראל שפיר דמי.

אלא דשב והקשה דאכתי היאך השיבו, הא מ"מ איכא איסורא משום מגיד דבריו ליעקב וכדכ"א, ותירץ דאינו אלא אסמכתא בעלמא, ומדרכנן בשואל ממנו ד"ת ומשיבו לית לן בה, דכיון שאין זה אלא דרך עראי, ויש בו משום דרכי שלום לא גזרו רבנן. מיהו למ"ד דינו כנערה המאורסה, ואפילו ברשות אסור, יקשו כל הני עובדי דמצינו שהשיבו חכמים לנכרים על שאלותיהם, והלא איכא משום לפני עור.

דווקא "עסק" התורה נאסר ולא לימוד הלכה פסוקה

וראיתי בשו"ת מחנה חיים (סי' ז') שכתב לחדש, שכל האיסור לנכרי ללמוד תורה אינו אלא אם לומד בעיון להבין ולחדש, אבל אם לומד פסקי הלכות באופן שטחי אין איסור כלל. ועי"ש שמדייק מלשון הגמ' שכתוב נכרי **שעסק** בתורה חייב מיתה, ולא כתוב נכרי שלמד תורה חייב מיתה, משמע דווקא אם לומד בעסק ועיון. ועי"ש שמביא דברי הט"ז (או"ח סי' מז,א) שהביא דברי הגמ' בנדרים (פח,א) שהסיבה לחורבן הבית היתה, שלא בירכו בתורה תחילה, וביאר הט"ז לפי שלא טרחו בתורה, "שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמ"ש אם בחקותי תלכו, ע"מ שתהיו עמלים בתורה, משא"כ באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, וזהו שלא ברכו בתורה תחילה, **כי הברכה היא לעסוק בד"ת דרך טורח דוקא**". ומבואר, דלשון 'לעסוק' נופל דווקא על עיון ויגיעה בתורה, ולא על לימוד הלכה פסוקה.

איסור "משפטים בל ידעום" גם על הלכה פסוקה

ומתוך כך כתב המחנה חיים ליישב קושיית התוס', שאם רק מוסר להם פסקי הלכות, אין כאן לפני עור מצד האיסור לנכרי ללמוד תורה, אבל איסור חדש של "ומשפטים בל ידעום" יש.

ולפי"ז דחה ג"כ ראיית הטורי אבן שאין איסור גזל היכא שהישראל נותן רשות לנכרי, מהא שמצינו שהשיבו לנכרים על שאלות בתורה, דשם היה תשובות קצרות ופסוקות בלא פלפולים, וא"כ י"ל דזה היה טעם ההיתר להשיבם.

ועי"ש עוד מש"כ להוכיח כדבריו מתוס' למסכת ב"ק (לח,א), דאיתא התם "ת"ר וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל, למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו, בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת, הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם, ממ"נ אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דישאל ליפטר, ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישאל כי נגח דכנעני לחייב, ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות". והק' בתוס' (ד"ה קראו ושנו ושלשו), "וא"ת והא אמרינן בחגיגה (יג,א) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב (תהלים קמז), ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל, ולא נתחייבו למסור עצמן, אי נמי עשו עצמם גרים, כדאיתא בספרי דפרשה אף חובב עמים".

והק' בזה המחנה חיים קושיא עצומה, דמדוע לא הקשו בתוס' מההיא דמס' סנהדרין, שנכרי שעסק בתורה חייב מיתה, וממילא אסור ללמד אותו משום לפני עור. וע"כ מבואר, שרק היכא שמעיין ועוסק בדברי תורה אסור לו מטעם מורשה, וכאן לימדו אותם רק פסקי הלכות לבד, ואתי שפיר.

וראייתו בספר שדי חמד שרצה להוכיח מתוס', שהאיסור לנכרי ללמוד תורה אינו אלא מדרבנן, וס"ל לתוס' שאין איסור לפני עור באיסור דרבנן, ולכן לא הקשו מההיא דמס' סנהדרין, ולפי"ז א"א להוכיח מכאן שאין איסור בלימוד הלכות פסוקות.

ת"ת לנכרי הבא להתגייר

בגמ' במסכת שבת (לא,א) איתא, "מעשה בנכרי שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר (שמות כח) ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד, אמר הללו למי אמרו לו לכהן גדול, אמר אותו נכרי בעצמו אלך ואתגייר בשביל שישמיני כהן גדול, בא לפני שמאי אמר ליה גיירני על מנת שתשימני כהן גדול, דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל גייריה, אמר לו כלום מעמידין מלך אלא מי שיוודע טכסיסי מלכות, לך למוד טכסיסי מלכות, הלך וקרא כיון שהגיע (במדבר א) והזר הקרב יומת, אמר ליה מקרא זה על מי נאמר, אמר לו אפילו על דוד מלך ישראל, נשא אותו גר קל וחומר בעצמו, ומה ישראל שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם (שמות ד) בני בכרי ישראל, כתיב עליהם והזר הקרב יומת, גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה".

והקשה המהרש"א בחידושי אגדות איך קיבלו הלל לגיירו, והרי קי"ל שאין מקבלין גרים משום שלחן מלכים ולא משום אישות, ולא עדיף זה שגייר עצמו משום כהונה שילבש בגדי כבוד. ותי' המהרש"א דהא דקאמר בא לפני הלל וגייריה, לאו דוקא, אלא דלא גייריה עד לאחר שידע דגר אסור בכהונה, ולא קאמר לעיל דגייריה אלא שקבל עליו לגייר. אלא דלפי"ז הוקשה למהרש"א היאך למדו תורה, הרי נכרי שלמד תורה חייב מיתה. ותי' המהרש"א דהכא כיון שבא להתגייר שרי ליה ללמוד תורה.

אבל עי' בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורה קמא סימן מא) שמביא דברי המהרש"א, ומשיג עליו שכבר הקשו התוס' בפרק כיצד (יבמות כד ד"ה לא בימי דוד) קושיית המהרש"א, ותירצו דבטוח היה הלל דסופו שיתגייר לשם שמים, הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, וא"כ אזדא ראיית מהרש"א דשרי ללמוד תורה לנכרי הרוצה להתגייר, דהלל למדו תורה אחר גירותו ואחר הגירות אף דעדיין לא היה לשם שמים, מכל מקום בדעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ולסוף קיבל הגירות לש"ש.

ולפי דברי המחנה חיים הנ"ל ג"כ אין כאן ראייה כלל שאע"פ שלמדו תורה, אבל לא למדו תורה בעיון ובפלפול, וא"כ ליכא איסור כלל.

שוב ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טז סימן נה) שרוצה להוכיח מדברי הרמב"ם שאין היתר ללמד תורה לנכרי אפילו אם בא להתגייר, דהנה בשו"ת פאר הדור (סי' נ') נשאל הר"מ אם מימרת רבן יוחנן גוי העוסק בתורה חייב מיתה נפסקה להלכה, והשיב בלשון "הלכה הוא בלא ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ינעם מתלמוד תורה **עד שיתגייר**", ומתוך שנקט הרמב"ם בדוקא לכתוב בלשון "עד שיתגייר" משמע שאפילו ברצח כבר להתגייר לא סגי ולא הותר לו ת"ת עד שיתגייר ממש.

ויש להעיר מדברי התוס' בחגיגה הנ"ל בתירוצו השני, דה"ט שלמדם תורה משום "שעשו עצמם כגרים", ומקורו הוא מסיפרי (פרשת וזאת הברכה פיסקא שמד) וז"ל הספרי, "דבר אחר אף חובב עמים מלמד שלא חלק להם הקדוש ברוך הוא חיבה לאומות העולם כדרך שחלק לישראל, תדע לך שכן שהרי אמרו גזילו של נכרי מותר ושל ישראל אסור, וכבר שלחה מלכות שני סרדיטאות ואמרה להם **לכו ועשו עצמכם יהודים** וראו תורתם מה טיבה,

הלכו אצל רבן גמליאל לאושא וקראו את המקרא ושנו את המשנה מדרש הלכות והגדות, בשעת פטירתם אמרו להם כל התורה נאה ומשובחת חוץ מדבר אחד זה שאתם אומרים גזילו של גוי מותר ושל ישראל אסור, ודבר זה אין אנו מודיעים למלכות". ומשמע דדוקא משום שעשו עצמם כיהודים שהתגיירו כבר לימדו להם תורה, אבל לא סגי אם יעשו עצמם כנכרים שרוצים להתגייר עכשיו. ומשמע קצת כשיטת הגרע"א ודלא כמהרש"א.

שיטת המאירי בגדר וטעם איסור ת"ת לנכרי

ובעיקר פלוגתת המהרש"א והגרע"א, על במאירי למסכת סנהדרין (שם) שכ' וז"ל, "וכן הדין אם עסק בתורה שלא לכוונת קיום עיקרי מצוותיה, אלא שלבו חפץ לירד לידיעת תורתנו ותלמודנו ראוי ליענש, מפני שבני אדם סבורים עליו שהוא משלנו מתוך שרואין אותו יודע ויבואו לטעות אחריו. ומ"מ כל שהוא עוסק בעיקרי שבע מצות ובפרטיהם ובמה שיוצא מהם, אע"פ שרוב גופי תורה נכללים בהם, מכבדין אותו אפילו ככהן גדול שאין כאן חשש לטעות אחריו, שהרי אף בשלו הוא עוסק. וכל שכן אם עוסק ומקיים עיקרי מצותיה לשמה אף בשאר חלקים שבה **שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגייר**, וכל שכן אם עוסק ומקיים עיקרי מצותיה לשמה אף בשאר חלקים שבה שלא משבע מצות". הא למדנו, שאם כוונתו להתגייר אין שום איסור, והטעם משום דכל האיסור אינו אלא משום שמא ימשכו אחריו.

האבות למדו תורה

ובספר פרשת דרכים (דרוש הראשון) הק' על מה שמצינו דיעקב ויוסף הצדיק עסקו בתורה, שהרי אמרו חז"ל ששלח ליעקב אבינו עגלות, לרמוז לו על פרשת עגלה ערופה שלמדו ביחד, ואם נאמר שהאבות לא יצאו מכלל בני נח, איך הותר להם ללמוד תורה הרי נכרי שלמד תורה חייב מיתה. ותי', דכיון דכל האיסור אינו אלא משום לתא דגזל או עריות, א"כ לא נאסר להם אלא ממתן תורה ואילך שאז ניתנה התורה לישראל, אבל לפני זה אין כאן לא גזל ולא ערוה של נערה המאורסה.

וע"ע בגור אריה ריש פרשת נח שהק' על מה שאמרו חז"ל שנח למד תורה, הרי ב"נ שלמד תורה חייב מיתה, ותי' בשם לבוש האורה, שהרי נח מהול היה, שנולד מהול, והוי כגר שנימול שמותר ללמוד תורה. וכן תי' לגבי יעקב ובניו שג"כ למדו תורה.

אלא דלכאורה דבריו צ"ע, שכן אפילו אם נאמר שהיה מושג של גירות לפני מ"ת, לא מצינו זה אלא אצל אברהם אבינו שנכנס לברית ע"י שמל עצמו. אבל נח שנולד מהול, מה גרות שייך בזה.

ועיי"ש שהק' מהא דמצינו שגם שם בן נח ובית מדרשו למדו תורה, כדכתיב ותלך לדרוש את ה', ולא מצינו שהם נימולו. עוד הק' מהא דמצינו אצל אברהם אבינו ע"ה, דכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת חוקותי ותורותי, וזה היה לפני שנימול. ולדברי הפרשת דרכים יתיישב הכל שפיר.

היתר לימוד התורה תלוי במילה

ובשו"ת צמח צדק (יורה דעה סימן ר) כתב, דעסק התורה תלוי בברית מילה כמבואר בגמרא פ"ב דחגיגה (יג,א), "וא"ר אמי אין מוסרין ד"ת לכושי שנאמר לא עשה כן" כו', וע"ש בתוספות (ד"ה אין מוסרין). ועיין במד"ר פ' משפטים (פ"ל דף קמו,א), ומבואר יותר במד"ר פ' משפטים שם (דף קמו,ג) "ד"א ואלה המשפטים, הה"ד מגיד דבריו ליעקב, פעם אחת אמר לו עקילס לאנדריינוס המלך כו' **אינו יכול ללמוד תורתו אם לא מל, שכן כתיב מגיד דבריו ליעקב" כו'.** וכן משמע עוד במד"ר פ' בא (פי"ט) גבי זאת חקת הפסח נתנו עצמן ומלו כו' לקיים מה שנאמר מגיד דבריו ליעקב כו'. גם בספר הזוהר פ' אחרי (דע"ג,א) על הפסוק מגיד דבריו ליעקב מבואר כדברי המד"ר פ' משפטים (דקמו, ג) כנ"ל.

נתבאר א"כ, שהאיסור לגוי ללמוד תורה תלוי בזה שאינו מהול, ולפי"ז מובנים דברי הלבוש שתלה האיסור במילה, והנחתו בגר שמל שמותר ללמוד תורה.

וע"ע בשו"ת הגרע"א (מהדורה קמא סימן מב), שנתקשה בהא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, דהא תינח מה שפירשוהו חז"ל (נדרים לב,א) על תלמוד תורה, אבל הא דפירשוהו גם על מילה לא מובן. והביא בשם העוללות אפרים (מאמר שצ"ב) שיש קשר בין ברית מילה לתורה, והוא, שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, וכשימול ערלת לבבו, אז יהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיי"ש. ולפי"ז מובן הפסוק, שהמילה מבואר למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, וא"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה, דעיי"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה.

הנהגת מורה בכיתה שיש בה גם תלמידים נכרים

והגרמ"פ זצ"ל בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ג סי' צ) יצא לדון, האם מותר ללמד תורה בכיתה שיש בין התלמידים גם גוים, והאריך שם לדון בכל הנדון של איסור תלמוד תורה לגוי. ועיי"ש ג"כ שדן האם יש לפני עור

בכך שמלמד, ודן שם בסוגיא ד"הלעיטהו לרשע וימות", שרק בשביעית חייב לציין האילנות שהם ערלה, כדי שאנשים הבאים לקטוף פירות משדהו לא יכשלו באיסור ערלה, אבל בלא"ה אינו חייב לציין, אע"פ שיש חשש שגנב יגנוב הפירות ויעבור על איסור ערלה, והרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול, אלא ע"כ שאינו עובר על לפני עור היכא שאינו נותן האיסור לפני הנכשל, רק הוא לוקח האיסור בעצמו. "ולכן אין לו להמנע מללמוד בעצמו וללמד לאחרים, בשביל שיושבת שם נכרית, שאסורה בלימוד התורה, דהרי הנכרית עושה האיסור בעצמה, דאין הכרח שתשב שם ואף כשיושבת שם אפשר לה שלא להאזין ולשמוע, ורק שהיא בעצמה עושה מעשה האיסור בזה שהיא מאזינה ושומעת להבין, וזה הוא מעשה שלה וליכא בזה לפני"ע. ולשמור נכרים מלעבור על איסורים, ליכא שום חיוב ולא שום מצוה, ואף לבני נח השומרים ז' המצות המחוייבים מסתבר שאם הוא באופן שליכא לפני"ע ליכא חיוב זה, שלכן הוריתי היתר והוא נכון ואמת".

והנה במה שכתב שאין חיוב כלל לשמור על נכרים שלא יחטאו, הנה אע"פ שהדברים מסתברים מאד, שהרי החיוב להפריש חוטא מאיסור בפשטות אינו אלא מטעם ערבות, ואין ערבות לגוי, אבל יש להעיר בזה קצת מדברי התוס' (חגיגה יג, א) שכתבו ליישב למה נצרך הקרא ד"ומשפטים בל ידעום" ותיפו"ל שהרי אסור ללמד בכדי שלא לעבור על לפני עור, וכתבו "וכי תימא בז' מצות דידהו דאינו חייב מיתה כדאמר הש"ס התם **והא מצוה איכא למוסרם להם**". ומשמע שיש מצוה לדאוג שלא יעברו על מצוות שלהם, וצ"ע.

ועכ"פ יש להעיר, שכל היתר הגרמ"פ מועיל באם הילד הנכרי לא שואל שאלות, אבל אם ישאל הרי יהי אסור לענות לו, ואולי יכול לפנות לכל הכיתה ולדבר אליהם בשעה שהוא מבאר השאלה ותשובתה.

איסור ת"ת לנכרי בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ

ועיי"ש עוד שכתב לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, דאולי אין איסור אלא בתורה שבע"פ, דבמס' סוטה (לה, ב) איתא "ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה, רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתובה, שנאמר (דברים כז) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת, ואחר כך סדו אותן בסיד. אמר לו רבי שמעון לדברך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה, אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה, ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להן ללמד ולא למדו".

וקשה, שהרי אסור לאומות העולם ללמוד תורה, וא"כ איזו טענה יש עליהם במה שלא למדו. אכן אם נאמר שיש הבדל בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, ותושב"כ מותרת להם נוחא. וע"ע בהגהת מהר"ץ חיות (שם) שכך מביא בשם פוסקים, אבל עי' בשדי חמד שכבר העיר עליו שלא מצא פוסקים כך.

ובעיקר הראיה עמד האג"מ לדחותה, דשמא היתה בזה הוראת שעה, כדי שלא יהיה פתחון פה לנכרים לומר שלא היה להם אפשרות ללמוד התורה. וע"ז נתחתם גזר דינם לבאר שחת שאע"פ שהעמידו להם אפשרות ללמוד, לא למדו.

ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טז סימן נה) שדייק מדברי השלטי הגבורים (פ"ק דע"ז) שכתב לחלק, דלא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצותיה שנצטוו בהו ישראל, אבל נביאים וכתובים מותר ללמדו שרואה בהן נחמות האמורים לישראל. ומבואר שגם על תורה שבכתב נאמר האיסור, ורק על נ"ך לא נאמר.